

Primljen 30. 6. 2007.

POLJSKI RJEČNIK KOLOKACIJA ILI RJEČNIK DOBROGA STILA, ODNOSNO RIJEČI KOJE SE VOLE

*Marek-Mladen Stanojević **

Mirosław Bańko

Słownik dobrego stylu czyli wyrazy które się lubią
Wydawnictwo PWN, Warszawa, 2006., 490 str.

Prošle je godine u Poljskoj izašao rječnik pod naslovom *Słownik dobrego stylu, czyli wyrazy które się lubią*. Taj bismo naslov, neobičan za rječnik, mogli prevesti kao *Rječnik dobroga stila, odnosno riječi koje se vole*. Ovaj rječnik, kako piše u uvodu sam autor, ne objašnjava značenje riječi, ne informira o izgovoru, paradigmati o podrijetlu riječi nego pokazuje u kakve veze riječi međusobno ulaze, dakle, kako ih spajati u rečenicu da bi zvučale prirodno i dale namjeravani smisao iskazu.

Autor rječnika, Mirosław Bańko, poznat je leksikograf koji jednako začuđuje svojim bogatim leksikografskim opusom kao i modernim pristupom jeziku i neobičnim naslovima. Prvi je put iznenadio poljskog korisnika kada je izdao rječnik pod naslovom *Drugačiji rječnik*. Rječnik koji ovdje prikazujemo zapravo je rječnik kolokacija koji privlači i iznenađuje naslovom koji obećava razumljiv pristup

jezičnom materijalu.

Rječnik sadrži 5000 natuknica, većinom imenica, jer imenice bude najveće sumnje kada je riječ o njihovu vezivanju s drugim riječima. Iako se na prvi pogled čini da je rječnik malog obujma, u njemu se kod natuknica pojavljuje više od 70 000 drugih riječi. Može se, dakle, reći da za 5000 imenica, glagola i pridjeva ovaj rječnik daje čak 70 000 provjerenih prijatelja – drugih imenica, pridjeva, glagola i priloga s kojima se ovi prvi mogu slobodno vezati.

Rječnik je nastao na način da su buduće natuknice u prvoj fazi izabrane iz Korpusa poljskog jezika PWN (Korpus Języka Polskiego PWN) pomoću automatskog inteligentnog kompjutorskog programa te ih je autor nakon toga «ručno» verificirao uzimajući u obzir njihovu frekvenciju i popularnost u jeziku. Tako je izabrani korpus usporedio i još jednom verificirao

* Marek-Mladen Stanojević, e-mail: mars794@wp.pl

sa sadržajem drugih rječnika poljskoga jezika.

Definicija kolokacije u općim rječnicima obično je nedorečena, stoga nije ni čudno da autor, stavljajući u prvi plan razumljivost, od toga termina u naslovu rječnika odustaje, a u uvodu pokušava točno precizirati koje će veze u svome rječniku navesti.

Neke veze riječi imaju idiomatski karakter, njihovo značenje nije zbroj značenja njihovih sastavnica nego čine kao cjelina novo, preneseno značenje. Tipični primjeri toga su npr. poljski *biały kruk* 'bibliofilski raritet' ili *robić z igły widły* 'pretjerivati, preuveličavati'. Objašnjenje takvih veza korisnik neće naći u ovome rječniku – idiome i frazeme trebao bi potražiti u frazeološkim rječnicima. Ono što rječnik sadrži jesu, kako autor kaže, spojive veze (*związki łączliwe*), čija je čestotnost u tekstovima veća nego što bi se moglo očekivati na osnovi čestotnosti pojavljivanja njihovih elemenata. Značenje spojivih veza ne treba pogađati niti objašnjavati, ono proizlazi iz značenja njezinih sastavnica, stoga niti slušatelj niti čitatelj nemaju problema s njihovim razumijevanjem. Pošiljatelj poruke je taj koji će posegnuti za ovim rječnikom. Upravo se on u većini slučajeva koleba mogu li te, obično dvije riječi, ići zajedno ili ne. Ovaj rječnik služi upravo onima koji sastavljaju vlastiti tekst te će im pomoći u spajanju riječi na način sukladan jezičnom običaju.

Spojivost i svojevrsna snošljivost riječi biva hirovita i nepredvidiva. Npr. može se *udzielić pomocy*, ali se može jedino *nieść pomoc*, može se *udzielić wsparcia*, dok se *wsparcie* ne može *nieść*. Sve ove dileme razjašnjava ovaj rječnik.

Budući da je autor ovaj rječnik u prvom redu namijenio školskoj populaciji jer smatra da će upravo učenici i učitelji biti najčešći njegovi korisnici, na kraju je rječnika smjestio, doduše, skroman *Dodatak* koji pokazuje kako se spojive riječi mogu iskoristiti u školskoj jezičnoj praksi. Međutim, rječnik je koristan i drugima, a među njima možda najviše strancima koji uče poljski jezik. Dakle, ovim se rječnikom može služiti svatko komu je stalo do kulture izražavanja, tko teži usavršavanju svog jezičnog izraza.

Često smo robovi vlastitih navika te ne uočavamo koliko je naš jezik siromašan i nemaštovit. Naviknuti smo svaki razgovor započinjati istom riječju katkada ne znajući da postoji bolje rješenje. Upravo bi nam rječnik trebao pomoći naći onu pravu riječ. Ta ponuđena veza u rječniku pomoći će nam naći odgovarajuću riječ te izbjeći stilsku monotoniju.

Gotovo svaka riječ, kako kaže autor, ima svoju simpatiju i antipatiju – jedne riječi voli, druge jedva tolerira, a treće jednostavno ne može podnijeti. Te simpatije i antipatije među riječima teško je predvidjeti pa su se i prije autori rječnika trudili pomoći korisnicima naći pravu riječ. Čini se da je autor ovoga rječnika u tome i uspio.

Pogledajmo kako izgleda sam rječnik.

Natuknice su poredane abecednim redom u trima dijelovima rječnika: prvi dio čine imenice, drugi glagoli i na kraju, u trećem dijelu prikazani su pridjevi.

I tako, na primjer, imenska, prilično jednostavna natuknica **dąb** 'hrast' izgleda ovako:

dąb · kilkusetletni ~, okazały, pomnikowy, potężny, rozłożysty, stary, stuletni, święty, wiekowy,

wielki, zabytkowy.,
dok je natuknica **brak** ‘nedostatak, mana’
bogatija i kompliciranija:

brak · **absolutny**~, całkowity,
kompletny, ogólny, powszechny,
zupełny · **dotkliwy**~, wyraźnie
odczuwany, widoczny, wyraźny ·
chroniczny~, ciągły, stały, wieczny
· **chwilowy** ~, przejściowy · **duże**
~i, istotne, poważne, zasadnicze ·
~i **finansowe**, formalne, kadrowe
· ~ **czasu**, miejsca, możliwości,
pieniędzy i in. · **odczuwać**~ *czegoś*
· **mieć** ~i *w czymś*, **nadrabiać**,
uzupełniać · **doskwiera komuś** ~
czegoś · **jest** ~ *czegoś*, odczuwa się,
występuje.

Kod imeničkih natuknica navedeni su:
a) sintaktički podređeni pridjevi koji se
pojavljaju ispred natuknice, b) sintaktički
podređeni pridjevi koji se pojavljaju
nakon natuknice, c) imenice u genitivu,
sintaktički podređene, koje se pojavljaju
nakon natuknice, d) sintaktički nadređene
imenice koje prethode natuknice u genitivu,
e) glagoli koje navode natuknicu kao svoj
objekt ili priložnu oznaku i koje imenuju
radnju čiji subjekt može biti osoba, f)
glagoli koji vežu natuknicu kao svoj objekt
ili priložnu oznaku i koje imenuju radnju
čiji subjekt nije osoba, g) glagoli koji vežu
natuknicu kao subjekt rečenice.

I iako, naravno, nisu kod svake
imeničke natuknice navedeni svi prisutni
elementi, složena natuknica izgleda poput
gore navedene.

Rječnički članak sadrži riječi i izraze
koji se obično vežu s glavnom riječju.
Autor ih dijeli na značenjski jednorodne
nizove. Ako su najmanje dva niza, njihove
prve riječi su podebljane. Elementi nizova

su obično abecedno poredani, ali autor
katkada daje prvenstvo značenjskom
kriteriju da bi se sinonimi našli blizu sebe.

Katkada se uz homonimne natuknice
u zagradi dodatno pojavljuju kratka
pojašnjenja o kojem je značenju riječ.

Struktura glagolskih i pridjevskih
natuknica nije toliko složena i ne zahtijeva
dodatna objašnjenja, a glagolske i
pridjevske natuknice izgledaju mnogo
jednostavnije. Usp.:

chronić · dobrze, doskonale,
pieczołowicie, pilnie, skutecznie,
starannie

błądny · całkowicie, ewidentnie,
jawnie, zupełnie

Objašnjenje svih oznaka nalaze se
u uvodnom djelu rječnika i bogato su
oprimjerene.

I tako, na primjer, autor objašnjava
da tilda služi ne samo skraćivanju zapisa
oblika natuknice nego i ukazuje na položaj
u vezama s drugim riječima. Na primjer,
u imenskim natuknicama tilda nakon
pridjeva označava da taj pridjev nastupa
ispred oblika natuknice, a tilda ispred
pridjeva označava da dani pridjev nastupa
nakon oblika natuknice.

Glavna se riječ (u punom ili skraćenom
obliku pomoću tilde) rijetko pojavljuje kod
svake riječi s kojom se vezuje. U pravilu
se pojavljuje samo kod prvog elementa
svakog niza na koje je podijeljen rječnički
članak. To znači da je njezin mogući oblik
i položaj u odnosu na sljedeće elemente
tog istog niza isti. Ako ipak neki od
sljedećih elemenata niza zahtijeva drugi
oblik ili položaj natuknice, to je označeno i
obvezuje ili do kraja niza ili do mjesta kada
se pravilo mijenja.

U pridjevskim natuknicama tilda se

rijetko koristi. Poznato je da se pridjev javlja obično nakon priloga ili priložne oznake koji ga određuju, i samo su odstupanja od te tendencije u pridjevskim natuknicama označene pomoću tilde. U glagolskim natuknicama tilde uopće nema jer se smatralo da se glagol može jednako pojavljivati ispred priloga ili priložne oznake koji ga određuju kao i nakon njega. Rečenična konstrukcija katkad može pogodovati položaju priloga ispred glagola, a ponekad iza njega taj tip preference se ipak ne može zapisati u rječniku pa autor ostavlja izbor čitatelju.

Tako detaljan opis funkcije samo jednog od rabljenih znakova pomaže korisniku služiti se rječnikom.

S obzirom na opseg rječnika, teško je očekivati da ovaj rječnik sadrži sve veze glavne riječi s drugim riječima. Rječnik sadržava samo tipične i najfrekventnije kolokacije. Neki nizovi riječi predstavljeni u rječniku su otvoreni i možemo ih širiti, što autor obično označava pomoću *i in.*, *itd.* ili *itp.*

Rječnikom su u pravilu obuhvaćene samo neobilježene neutralne riječi, dok se kolokvijalizmi pojavljuju iznimno rijetko i označeni su kvalifikatorom *pot.* ('razgovorno').

Ovaj rječnik, kao i drugi rječnici čiji je autor Miroslaw Bańko, daje korisniku sigurnost da, služeći se njime, može postići više, da može svoju razinu jezične kulture dići na višu razinu, da će uz pomoć toga rječnika kvaliteta njegovog iskaza biti bolja. Činilo bi se možda da su rječnici toga tipa višak, jer kome je još stalo do suvislog i sadržajnog izražavanja svojih misli, do lijepog izražavanja? Poljacima se tako ne čini jer u leksikografskoj proizvodnji uz «klasične» naslove dvojezičnih,

etimoloških, pravopisnih rječnika nailazimo na rječnike sinonima, antonima, homonima, naslove koje neposredno govore o brizi o jezičnoj kulturi poput *Jezični bonton, Kako pisati pisma i sl.*

Preostaje samo poželjeti da se barem neki od tog tipa rječnika pojave i na policama naših knjižara.

